

**AMMATTITAITOKILPAILUT
KOULUTUS- JA URAVALINNAN
TUKENA
- tamperelaisten yläkoulunuorten
näkemyksiä Taitaja 2006-tapahtumasta**

Auli Ryhänen

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) RYHÄNEN, Auli	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 37	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Ammattitaitokilpailut koulutus- ja uravalinnan tukena – tamperelaisten yläkoulunuorten näkemyksiä Taitaja 2006-tapahtumasta		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajankoulutus		
LERKKANEN, Jukka		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Skills Finland ry ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun ovat tehneet sopimuksen Opintopolku-mallin toteuttamisesta osana ammattitaitokilpailuja. Sopimukseen kuului Opintopolku-mallin ja sen sisältämän koulutus- ja uravalintaohjauksen vaikuttavuuden arviointia sekä Opintopolku-mallia tukevaa kehittämistyötä. Tämä kehittämishanke on osa Opintopolku-mallin vaikuttavuuden arviointia. Hankeen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ammattitaitokilpailujen ja Opintopolku-mallin jatkokehittämiseksi. Kehittämishankkeen avulla pyrittiin selvittämään, mikä merkitys ammattitaitokilpailuilla on perusopetuksen nuoren koulutus- ja uravalintaprosessissa. Tutkimuksessa käytettiin määrällistä tutkimusotetta. Tutkimusaineisto muodostui Tampereen kaupungin Linnainmaan ja Kaarilan koulun 9. luokkien oppilaiden (N=108) vastauksista. Oppilaat vierailivat Taitaja 2006 -ammattitaitokilpailussa Pirkkahallissa tammikuussa 2006. Työ osoitti, että ammattitaitokilpailut tarjoavat nuorelle jäsenettyä ja kokemuksellista tietoa ammasteista, ammatin vaatimista taidoista sekä työelämän vaatimuksista. Kuitenkin tilaisuuden tehokkaampi hyödyntäminen edellyttää Taitaja-organisaation ja perusopetuksen yhteistyötä. Silloin tapahtuma tukee aidosti nuoren uravalintoja. Tiivis, pitkäjänteinen yhteistyö perusopetuksen opinto-ohjauksen kanssa on tärkeä edellytys, jotta Taitaja-kilpailun opintopolut tukevat perusopetuksen oppilaan koulutus- ja uravalinnoissa. Työn tuloksen perusteella todetaan, että suuri osa nuorista ei kiinnostunut paikan päällä lajien tarjoamasta kokemuksellisesta oppimisesta. Kuitenkin nuorten näkemykset yleensä Taitajan vaikuttavuudesta koulutus- ja uravalintoihin olivat positiivisia. Nuoret uskovat, että ammattitaitokilpailut antavat todenmukaisen kuvan ammasteista ja ne auttavat niitä nuoria, joilla on vaikeuksia löytää oma ammatti.		
Avainsanat (asiasanat) Ammattitaitokilpailut, ammatinvalinta, uranvalinta, koulutusvalinnat, perusopetus, päätöksenteko		
Muut tiedot		

Author(s) RYHÄNEN, Auli	Type of Publication Development project report	
	Pages 37	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Skills competitions supporting choice of education and career – the views of ninth-grade pupils in Tampere on the Taitaja 2006 event		
Degree Programme Teacher Education College, Student Counsellor Education		
Tutor(s) LERKKANEN, Jukka		
Assigned by		
Abstract Skills Finland and Jyväskylä University of Applied Sciences have made an agreement on the implementation of the Study Path Model as part of skills competitions. The agreement included the impact assessment of the Study Path Model and its study and career counselling, as well as development work supporting the Study Path Model. This development project is part of the impact assessment of the Study Path Model, aiming to produce new information for the further development of skills competitions and the Study Path Model. The purpose of the development project was to study the significance of skills competitions for the educational and career choice process of young people completing basic education. The research approach of the study was quantitative. The research data consisted of answers by the ninth-grade pupils (N=108) of Linnainmaa and Kaarila schools of the City of Tampere. The pupils visited the national skills competition Taitaja 2006 in Pirkkahalli in January 2006. The work demonstrated that skills competitions offer young people structured and experiential information on professions, the skills needed in these professions, and the requirements of working life. However, cooperation between the Taitaja organization and basic education is necessary for a more efficient utilization of the event. This is how the event will genuinely support the career choices of young people. Close and persistent cooperation with guidance counselling is a prerequisite for supporting the educational and career choices of basic education pupils with the help of the study paths of the Taitaja competition. Based on the results of the study, a majority of the young people did not find an interest in the experiential learning offered by the activities of the event. However, their opinions on the effects of Taitaja on educational and career choices were mainly positive. The young people believe that skills competitions provide a realistic picture of professions and help those who are facing problems in finding their own profession.		
Keywords Skills competitions, choice of a profession, career choice, educational choices, basic education, decision-making		
Miscellaneous		

1 JOHDANTO	2
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA	3
TAVOITTEET	3
3 AMMATTITAITOKILPAILUT	4
3.1 Skills Finland ry.....	4
3.2 Taitaja-kilpailu	4
3.3 Taitaja 9-kisa.....	5
3.4 Ammattitaitokilpailujen opintopolut	5
4 NUORI (14 - 15V) OHJATTAVANA.....	6
4.1 Nuoren maailma.....	6
4.2 Nuoren käsitys ammateista ja urasta.....	8
5 PERUSOPETUKSEN KOULUTUS- JA URAVALINNAT	9
5.1 Koulutus- ja uravalintaohjaus.....	9
5.2 Valinta- ja päätöksentekoprosessi.....	11
6 TUTKIMUSONGELMAT	13
7 AINEISTON HANKINTA	13
8 TULOKSET	15
8.1 Nuoren unelma-ammattit	15
8.2 Nuoren unelma-ammattin valintaperusteet.....	19
8.3 Perusopetuksen jälkeiset jatko-opinnot.....	20
8.4 Ammattitaitokilpailut perusopetuksen koulutus- ja uravalintojen tukena	24
9 POHDINTA.....	27
LÄHTEET.....	32
LIITTEET	34
Liite 1: Kyselylomakkeen saatekirje	34
Liite 2: Kyselylomake	35

1 JOHDANTO

Suomen koulujärjestelmän yksi merkittävimmistä nivelvaiheista on perusopetuksen jälkeinen siirtymä toiselle asteelle. Joka syksy tuhannet 15-vuotiaat nuoret aloittavat perusopetuksen viimeisen luokan ja viimeistään silloin tulevaisuuden ja uravalintojen vaihtoehtojen puntaroinnin.

Olenaiset kysymykset perusopetuksen jälkeen ovat, menenkö lukioon vai ammatilliseen oppilaitokseen. Tämä asettaa perusopetuksen koulutus- ja uravalintaohjaukselle suuria haasteita. On tärkeää, että päättövaiheen lähestyessä nuorella on melko selkeä ja totuudenmukainen kuva siitä unelma-ammattista, johon hän tähtää. Todellisuudessa perusopetuksen nuori saattaa ajautua esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen ilman realistista käsitystä siitä työstä ja ammatista, johon koulutus valmentaa.

Vaikka perusopetuksen päättövaiheen koulutus- ja uravalintaohjaus on vahvistunut viime vuosina, sen sisältö painottuu pääsääntöisesti koulutuspaikkojen ja tutkintojen esittelyyn. Nuori tarvitsee tietoa työelämästä, eri ammanteista ja ammattien työtehtävien sisällöstä. Tähän tarpeeseen ammatillinen koulutus on viime aikoina aloittanut tarjoamaan perusopetuksen koulutus- ja uravalintaohjaukselle erilaista tukea.

Yksi vaihtoehto tällaisesta tuesta on Suomen ammattitaitokilpailu eli Taitaja-tapahtuma, ja siellä perusopetuksen nuorille kohdistetut opintopolut. Opintopolkukokonaisuus sisältää katselemisen lisäksi erilaisia oppimistehtäviä, joita voi hyödyntää ennen kilpailuja, niiden aikana ja kilpailujen jälkeen.

Tämä kehittämishankeraportti on osa ammattitaito-kilpailujen vaikuttavuuden arviointia siitä näkökulmasta, mikä merkitys tapahtumalla on perusopetuksen nuoren koulutus- ja uravalinnoissa.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Idea ammatinvalinnan mahdollisesta pedagogisesta ja uraohjauksellisesta mukaantulosta ammattitaitokilpailuihin syntyi Sveitsin St. Gallenin WorldSkills-kilpailussa. Niinpä Helsingin Worldskills-organisaatio perusti kouluyhteistyöhankkeen, jonka tavoitteena oli luoda sellainen koulutus- ja ammattiuravalintaan keskittyvän opintopolkukokonaisuus, joka tukee nuoren päätöksentekotaitojen kehittymistä ja perusopetuksen oppilaanohjaajan koulutus- ja uravalintaohjaustyötä (Saarinen 2005, 95 - 96).

Opintopolku-projekti integroitiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajakorkeakoulun toteutettavaksi Helsinki WorldSkills:ssä keväällä 2005. Onnistuneen projektin tuloksena WorldSkills:n pääsihteeri David Hoey ilmoitti, että uravalinnan osio on jatkossa mukana kilpailuissa . Tämän seurauksena opintopolut päätettiin vakiinnuttaa myös Suomen ammattitaitokilpailuissa (Saarinen 2005, 95 - 96).

Skills Finland ry teki sopimuksen Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa opintopolkujen toteuttamisesta osana Taitaja 2006-tapahtumaa Tampereella. Sopimukseen kuului myös Opintopolku-mallin ja sen sisältämän koulutus- ja uravalintaohjauksen vaikuttavuuden arviointia. Se puolestaan takasi Opintopolku-mallin tulevan kehittämistyön.

Tämä kehittämishanke oli osa sitä vaikuttavuuden arviointia, jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa ammattitaitokilpailujen ja sen Opintopolku-mallin jatkokehittämiselle. Kehittämishankkeen avulla pyrittiin selvittämään, mikä merkitys ammattitaitokilpailuilla on perusopetuksen nuoren koulutus- ja uravalintaprosessissa.

3 AMMATTITAITOKILPAILUT

Ammattitaitokilpailutoiminta Suomessa on monien hankkeiden ja toimijoiden yhteistyötä. Suomalainen kilpailutoiminta muodostuu kolmesta eritasoisesta kilpailusta sekä niistä tukevasta valmennus- ja koulutustoiminnasta (Kuisma & Saarinen 2005, 33).

3.1 Skills Finland ry

Skills Finland ry on yhdistys, joka koordinoi ja ohjaa Suomessa järjestettäviä ammattitaitokilpailuja. Se myöntää Taitaja SM-kilpailujen järjestämisoikeudet, järjestää Taitaja 9-kilpailut ja kokoaa Suomen edustusjoukkueen ammattitaidon MM-kilpailuihin. Yhdistys pyrkii kilpailutoiminnan avulla edistämään ammatillisen koulutuksen ja osaamisen arvostusta ja tunnettavuutta sekä lisäämään oppimistuloksia ja opiskelijoiden kiinnostusta ammattitaidon jatkuvaan kehittämiseen.

Skills Finland ry tekee yhteistyötä sidosryhmien kanssa, joilla on samat arvot ja tavoitteet, ja jotka ovat kiinnostuneet kädentaitojen arvostuksen kohentamisesta. Yhdistyksen taustalla ovat Opetusministeriö, Opetushallitus, oppilaitoskenttä ja keskeiset työmarkkina- ja opetusalan järjestöt (Kuisma ym. 2005, 34).

3.2 Taitaja-kilpailu

Vuosittain järjestettävät nuorten ammattitaidon SM-kisat keräävät saman katon alle maan parhaat ammatillisten oppilaitosten kädentaitajat. Kilpailut käydään kolmella eri tasolla: koulukohtaiset karsinnat, semifinaalit ja loppukilpailu. Kisojen yhteydessä kohtaavat työelämän, koulujen ja opiskelijoiden edustajat. Taitaja-kilpailuilla edistetään nuorten oppimista, kädentaitoja ja käytännön osaamista. Nuoret huippuosaajat kannustavat

myös muita - niin nuoria kuin vanhoja - jatkamaan ammattitaitonsa kehittämistä.

Taitaja-kilpailujen tavoitteena on nostaa esiin nuoret kyvyt myös kansainvälisiä kilpailuja varten. Taitaja-kilpailujen parhailla on mahdollisuus päästä valmennukseen ja kilvoittelemaan edustuspaikasta ammattitaidon MM-kilpailuissa (<http://www.skillsfinland.com/default.asp?f=2&t=1&p=23100&subp=23100>).

3.3 Taitaja 9-kisa

Taitaja 9 on joukkuekilpailu, jossa perusopetuksen oppilaat mittelevät kolmen hengen joukkueessa 3 - 9 tehtävän radalla. Voittajajoukkue on se, joka nopeimmin selviää tehtäväradasta. Kilpailu vaatii vikkeliä käsiä, hoksaamista ja tiimityötä. Kilpailu mallittaa varsinaisia Taitaja-kilpailuja, sillä tässäkin järjestetään ensin paikalliskarsinnat, joista parhaat joukkueet pääsevät kilpailemaan aluekarsintoihin. Paikallis- ja aluekilpailut pidetään ammatillisissa oppilaitoksissa, joten se antaa oivan mahdollisuuden tutustua samalla oppilaitoksen toimintaan. Loppukilpailu järjestetään samaan aikaan valtakunnallisten Taitaja-kilpailujen kanssa (<http://www.skillsfinland.com/default.asp?f=2&t=1&p=23100&subp=23100>).

3.4 Ammattitaitokilpailujen opintopolut

Ammattitaitokilpailujen opintopolut ovat valmiiksi paketoituja reittejä, joiden avulla nuoret voivat tutustua monipuolisesti koko ammattialakirjoon ja työelämään. Poluissa on pituusvaihtoehtoja ja useampia polkuja voidaan ketjuttaa joustavasti toisiinsa. Polkujen visualisoinnissa käytetään hallien värikoodeja, joiden avulla voidaan ryhmitellä ammatteja ja tiloja. Polkujen sisällöt ovat kuitenkin yksilöllisiä ja mukavasti ammattiperheisiin jaettuja. Taitaja 2006 Tampereella opintopolkuja oli kaikkiaan 7 (Estetiikkasafari, Formulapolku, Datapolku, Palveluduunipolku, Kotikatu, Tekno-polku,

OmaPolku) ja kukin polku sisälsi 5 - 7 lajia

(<http://www.taitaja2006.com/default.asp?f=2&t=49&p=145300&subp=145200>).

Opintopolkuihin on liitetty lisäksi erilaisia oppimistehtäviä, jotka auttavat nuorta hankkimaan tietoa koulutus- ja urasuunnittelun tueksi sekä auttavat jäsentämään tapahtumaan tutustumista.

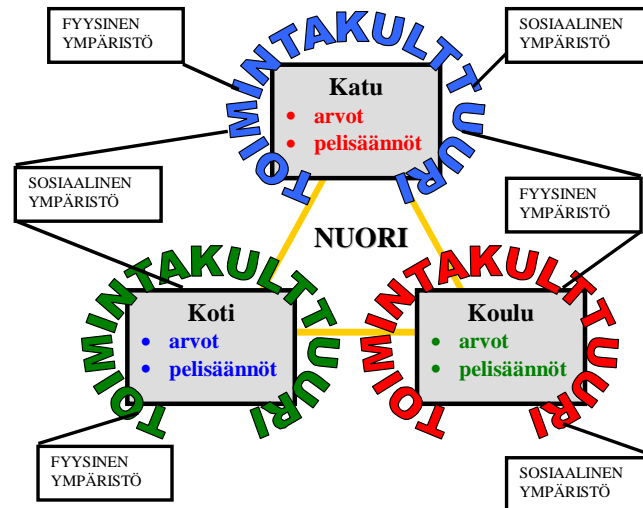
Tehtäviä voi tehdä itsenäisesti tai niitä voi hyödyntää opinto-ohjauksen tunneilla, ohjauksellisissa pienryhmissä tai henkilökohtaisissa ohjauksissa. Tehtävät on jaoteltu kolmeen ryhmään: 1) tehtävät ennen tapahtumaa 2) tehtävät tapahtuman aikana ja 3) tehtävät tapahtuman jälkeen

(<http://www.taitaja2006.com/default.asp?f=2&t=49&p=145200&subp=145200>).

4 NUORI (14 - 15v) OHJATTAVANA

4.1 Nuoren maailma

Nuoren maailma koostuu hänen suhteesta itseensä ja suhteesta ympäröivään maailmaan. Näiden pohjalta muodostuu kyky hallita omaa elämää ja toisaalta myös ymmärrys ympäröivästä maailmasta. Suhde omaan itseensä ja ympäröivään maailmaan on luonnollisestikin kaikilla erilainen ja ainutlaatuinen ja siksi myös vaikeasti yleistettävä. Nuoren elämän kokonaisuus jäsentyy kolmessa (3) elämänpiirissä: koti, koulu ja katu. Kuviossa 1 kuvataan näiden piirien verkostoa.

KUVIO 1. Nuoren elämänpiirin verkostot (Karjalainen 2001, luento)

Jokaisella elämänpiirillä voi olla oma toimintakulttuuri, omat verkostot, omanlaisensa sosiaalinen ja fyysinen ympäristö. Toimintakulttuureilla voi olla erilaiset arvot ja pelisäännöt, joiden keskellä nuori kasvaa ja kulkee kohti aikuisuutta.

Perhe ja perheen merkitys nuoren elämässä on muutoksessa, sillä yhä useamman perheen, suvun ja sen sosiaalisen yhteisön vuorovaikutus rakentuu teknologiavälitteisen tiedonvälityksen varaan. Yhteydenpito yllirajaisesti on mahdollista, mutta huolenpito vaatii läsnäoloa (Asikainen 2006, 11). Kodin vastuuta arjesta on siirretty valmentajille, opettajille, kavereille. Vanhempien rooli kasvattajina on saattanut hämärtyä, ollaan kavereina omille lapsille ja nuorille.

Koulun toimintaympäristö konkretisoi nuorelle hänen koulutuksellisen orientaationsa. Koulussa yhdeksännellä luokalla nuoren on tehtävä valinta tulevasta ammatinurasta, vaikka nuori voi tuolloin olla vielä hyvinkin epäkypsä. Monet eivät osaa tai jaksaa ajatella viikkoa pidemmälle. Vastausten pitäisi kuitenkin olla paperilla valmiina helmikuun yhteishaussa.

Vapaa-ajalla nuoren arkeen kuuluvat mielihyvän periaate ja kivan kulttuuri, jossa suurta roolia näyttelevät internet, kännykät, pelit, videot ja tv. Nuoren hakevat tietoa ja rakennusaineita elämälleen internetistä ja televisiosta,

jolloin esimerkiksi tiedon luotettavuutta on vaikea arvioida. Median roolia nuoren maailman muokkaajana tuskin enää kukaan voi kieltää.

Nuoren kokemusmaailma muotoutuu siis monimutkaisesta verkostosta, jossa elämä on monisäikeinen kangas, ja jossa jokainen loimi on yhteydessä toisiinsa. Ei ole olemassa yhtä asiaa ilman toista ja jokin asia jollakin elämän sektorilla vaikuttaa toiseen. Yksilöstä ja hänen tavastaan kokea ja reagoida tilanteiden vaihtelu heijastuvat myös seuraukset hänen elämässään.

4.2 Nuoren käsitys ammateista ja urasta

Ani harva yläkoulun nuorista tietää, mitä hänestä isona tulee.

Opintoluotsi.fi -koulutusportaalin teki kyselyn 1.2.2006 Helsingin NextStep -koulutusmessuilla, johon vastasi 2000 pääasiassa 15 - 17-vuotiasta nuorta. Kyselyn mukaan noin 70 prosenttia nuorista tietää, miten valittuun ammattiin kouluttaudutaan, mutta peräti 60 prosenttia kyselyyn osallistuneista nuorista ilmoittaa, ettei tiedä, mitä hänestä tulee isona (<http://www.opintoluotsi.fi/fi-fi/tiedote/>).

Osalle nuorista on selvää, mitä tulevissa opinnoissa opiskellaan. Kuitenkin osalle kuva ammatista ja opinnoista on kuitenkin epärealistinen. Opiskelun kuluessa huomataan, ettei ala ollutkaan sitä, mitä oli odottanut.

Epärealististen mielikuvien yhtenä luoja voidaan pitää mediaa. Tv-sarjat suosivat vain tiettyjä aloja ja ammatteja. Näistä ammattien kuvasta tehdään houkuttelevia ja trendikkäitä.

Trendikkäällä ammatilla nuori luo mielikuvaa omasta imagostaan ja koko olemuksestaan. Halutaan tulla jonkin kaltaiseksi ammatin kautta. Usein vain mielikuvat eroavat kovasti realiteetista. Uusimpien kyselytutkimusten mukaan tämän hetken nuorten suosikkiammatti on julkkis. Halutaan tulla

laulajiksi, vaikka ääni on kuin Idols-kisan esikarsintapudokkaalla. Liekö siis sattumaa, että televisiossa pyörii, haluatko filmitähdeksi tai Idoliksi, eikä niinkään haluatko postinjakajaksi tai pienkoneenkuljettajaksi.

Ammatit, jotka tuodaan mediassa esiin, saavat usein enemmän huomiota. Niistä ammateista mistä ei paljon kuule, eikä ole niin paljon tietoa, eivät tule samalla lailla esiin koulutus- ja uravalintoja tehtäessä.

5 PERUSOPETUKSEN KOULUTUS- JA URAVALINNAT

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä jatkumo. Opetussuunnitelman perusteet velvoittavat koulutuksen järjestäjät tekemään ohjaustoiminnan suunnitelman, jossa määritellään ohjaustyön periaatteet ja tavoitteet sekä ohjaustyötä tekevien keskinäinen työnjako ja vastuualueet.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmä esittää, että säädetään perusopetuksen oppilaille oikeus saada henkilökohtaista oppilaanohjausta keskimäärin kaksi tuntia vuodessa. Näin turvataan riittävä henkilökohtainen tuki ja ohjaus. Tavoitteena on varmistaa tulevan koulutus- ja uravalinnan osuvuutta ja ehkäistä siten myöhempää keskeyttämistä (Opetusministeriö 2004;29, 77).

5.1 Koulutus- ja uravalintaohjaus

Perusopetuksen 7 - 9 vuosiluokkien oppilaanohjaukseen kokonaisuuteen kuuluvat luokkatunteja, henkilökohtaista ohjausta sekä pienryhmäohjausta. Luokkamuotoinen oppilaanohjaus painottuu yläasteen alkuvaiheessa

opiskelun ohjaukseen, koulun toiminnan perehdyttämiseen ja päättövaiheessa urasuunnitteluun sekä jatko-opintoihin ohjaamiseen. Henkilökohtaisen ohjauksen tarkoituksena on yksilöllistä ohjaukselle asetettuja tavoitteita. Ohjauksen avulla tuetaan erityisesti niitä oppilaita, joilla on opiskeluun liittyviä vaikeuksia tai jotka ovat jäämässä perusopetuksen jälkeen ilman opiskelupaikkaa. Pienryhmäohjaus perustuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jonka aikana voidaan käsitellä ohjauksellisia kysymyksiä sekä ryhmän että ryhmään osallistuvan opiskelijan näkökulmasta (Kasurinen 2004, 71 - 78).

Koulutus- ja uravalintojen ohjauksessa oppilas hankkii tietoa koulutusaloista, ammateista sekä työelämästä. Koulutukseen ja työelämään tutustuttamisen menetelmät ovat moninaiset. Oppilaat tutustuvat niihin saatavissa olevan kirjallisen ja muun materiaalin avulla sekä tekemällä materiaalien pohjalta itsenäistä ja ryhmätyötä. Oppilaiden kanssa tehdään opintokäyntejä sekä oppilaitoksiin että työpaikoille. Keskeinen osa yhteistyötä ovat myös oppilaitosten sekä eri ammattialojen edustajien vierailut luokkatunneilla (Kasurinen 2004, 71 - 78).

Lisäksi järjestetään työelämään tutustumisen jaksoja koulutus- ja ammatinvalintojensa pohjaksi sekä työn arvostuksen lisäämiseksi. Työelämään tutustumisen tavoitteena ovat oppilaan omakohtaisten kokemusten hankinta työelämästä ja eri ammateista aidoissa työympäristöissä. Työelämään tutustumisen yhteydessä ja/tai jälkeen oppilasta ohjataan arvioimaan hankittuja tietoja ja kokemuksia. Työelämään tutustumista järjestetään sekä 8. että 9. luokalla.

Oppilaanohjauksen yhtenä tehtävänä on tukea koulutuksen eri vaiheissa nuorten koulutus- ja ammatinvalintaprosessia, johon kuuluu viime vaiheessa jatko-opintoihin hakeutuminen. Vaikka Suomea vaivaa edelleen korkea nuorisotyöttömyys, ei koulutuksellisesti ole mahdollista ohjata nuoria elämään työtä vailla, vaan ohjauksen on kyettävä osaltaan antamaan kaikille valmiuksia erilaisiin elämänuraa koskeviin ratkaisuihin.

Tavoitteena on ohjata nuoret tiedostamaan ammatillisia kiinnostuksiaan, jotka kehittyvät vaiheittain (Kasurinen 2004, 40 - 52).

Tuloksellinen ohjaus tukeutuu oppilaan ja ohjaajan pitkäjänteisen keskinäisen vuorovaikutuksen pohjalta. Ohjausprosessin aikana oppilaalle kehittyy sellaista osaamista ja sellaisia valmiuksia, että hän kykenee tekemään perusteltuja valintoja ja saamaan edellytykset siirtyä jatko-opintoihin. Ohjauksen avulla tuetaan kunkin oppilaan yksilöllistä kehitysvalmiutta (Kasurinen 2004, 40 - 52).

5.2 Valinta- ja päätöksentekoprosessi

Juha-Pekka Raste ja Kati Sinisalo kuvaavat osuvasti poikien tilaa yläkoulun 8-9.luokalla:

”Miltä tuntuisi, jos sinun pitäisi tehdä elämäsi tärkein ratkaisu silloin, kun olet aivan sekaisin? Jos syystä tai toisesta vajoaisit syvään henkiseen taantumaa juuri työhönottotestien aikana? Ja juuri silloin myös kehossasi tapahtuisi sarja dramaattisia muutoksia, joista kukaan ei ole kertonut etukäteen? Yläasteen 14-vuotiaat terveet pojat ovat lääkäreiden mukaan juuri tuollaisessa tilassa. Yhtenä aamuna he heräävät märässä vuoteessa. Pää, penis ja jalat ovat kasvaneet isoiksi, ja ääni on muuttunut. Ikään kuin siinä ei olisi kylliksi kestämistä, ja sitten sinun pitäisi tehdä päätöksiä tulevasta ammatista. Koulu ei kiinnosta, tärkeämpää on hengailla kavereiden kanssa ja haaveilla tytöistä” (Helsingin Sanomat 14.12.2003).

Edellä kuvattua taustaa vasten perusopetuksen koulutus- ja uravalintaohjaukselle asetetaan vaativia haasteita. Uravalintaohjauksen yksi tärkeimmistä tekijöistä on ymmärtää, miten koulutus- ja uravalintaan liittyvät päätöksentekotaidot kehittyvät ja millaisia vaiheita valintaprosessi pitää sisällään.

Koulutus- ja uravalintaan kytkeytyvässä päätöksentekoprosessissa on selkeästi neljä (4) eri vaihetta. Lyhyesti kuvattuna ensimmäisessä vaiheessa tiedostetaan, että elämänpolulla on tultu risteykseen, jossa on valittava seuraava suunta. Toisessa vaiheessa puntaroidaan omaa minää, omia kiinnostuksen kohteita, vahvuuksia ja unelmia tulevan ammatinvalinnan suhteen. Kolmannessa vaiheessa herätetään kiinnostus hankkia lisätietoa koulutuksesta ja ammasteista. Neljännessä vaiheessa etsitään erilaisia vaihtoehtoja, joita arvioidaan suhteessa omiin ominaisuuksiin. Lopulta itselle sopivat parhaat vaihtoehdot asetetaan paremmuusjärjestykseen, joista valitaan ensi- ja toissijainen vaihtoehto. Prosessi päättyy, kun arvioidaan syntynyttä valintapäätöstä (Lahtinen ym. 2005, 98).

Päätöksentekoprosessin lisäksi erilaisten valintojen tekeminen ja niihin ohjaaminen näyttäytyy kouluissa hyvin moni eri tavoin: millaisia opetussisältöjä ja -menetelmiä valitaan, millaisia kursseja valitaan, miten ja millaisiin oppiaine- ja opiskelupaikkavalintoihin oppilaita ohjataan ja niin edelleen.

Koulujen rakenteilla ja toimintatavoilla voidaan ohjata oppilaita tekemään tiettyjä valintoja, tiedostamattomastikin. Esimerkkinä on opetusohjelmien laadinta niin, ettei kaikilla oppilailla ole yhtäläisiä mahdollisuuksia valita haluamiaan aineita ja kursseja.

Linda Gottfredsonin kirjoittaa omassa tutkimuksessaan, että erilaiset valinnat tehdään enemmän sukupuolen kuin mielenkiinnon mukaan. Määrittävinä tekijöinä ovat ensisijaisesti sukupuoli, seuraavana sosiaalinen sopivuus ja kolmanneksi tärkeimpänä tekijänä se, mitä on kiva tehdä. Esimerkiksi, vaikka poikaa kiinnostaisi taidekerho tai baletti, hän menee jalkapallotreeneihin, koska siellä ovat kaikki muutkin pojat (Leinonen 2005, 28)

Koulutus- ja ammattialan valintaan vaikuttavat yksilön kokemukset läpi koko henkilökohtaisen historian vuorovaikutuksessa ympäristön ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa, suhteessa vallitseviin käsityksiin ja arvoihin. Näin ollen vaikuttamalla niihin rakenteisiin ja toimintatapoihin, asenteisiin, joiden myötä lasten ja nuorten yksilöllinen ja sosiaalinen kehitys muotoutuu, voidaan vaikuttaa myös tuleviin valintoihin.

6 TUTKIMUSONGELMAT

Kehittämishankkeen tutkimusongelmat olivat:

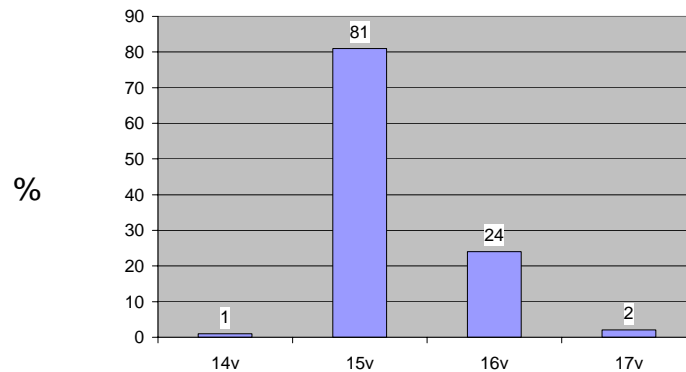
- 1) Millainen käsitys nuorella on unelma-ammattista
- 2) Millaisia reittejä nuori valitsee kohti unelma-ammattia
- 3) Mikä vaikuttavuus kilpailulla on nuoren päätöksentekoon ammatinvalinnassa
- 4) Miten ammattitaitokilpailut tukevat perusopetuksen oppilaan koulutus- ja uravalintoja

7 AINEISTON HANKINTA

Tutkimusaineisto muodostui Tampereen kaupungin Linnainmaan ja Kaarilan koulun 9. luokkien oppilaiden (N=108) vastauksista. Oppilaat vierailivat Taitaja 2006 -ammattitaitokilpailussa Pirkka-hallissa tammikuussa 2006.

Tiedot kerättiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin molempien koulujen opinto-ohjaajille, jotka teetättivät kyselyn oman luokkansa oppilailla Taitaja 2006 -ammattitaitokilpailujen jälkeen. Täytetyt lomakkeet syötettiin StatQ -tiedonkeräilyohjelmaan. Lähetettyjä lomakkeita oli kaikkiaan 150, joista

täytettyinä palautettiin 108, joten vastausprosentti oli 72. Vastanneista tyttöjä oli 58 ja poikia 50. Vastajat olivat kaikki perusopetuksen 9. luokan oppilaita.

KUVIO 2. Vastanneiden ikäjakauma prosentteina.

Vastanneista 14-vuotiaita oli yksi (1), 15-vuotiaita oli 84, 16-vuotiaita oli 24 ja 17-vuotiaita oli kaksi (2).

Kysymyslomakkeen kysymykset oli ryhmitelty neljään (4) osa-alueeseen:

- A Taustatiedot
- B Ajatukset tulevasta ammatista
- C Jatko-opinnot perusopetuksen jälkeen
- D Taitaja-kilpailun merkitys omassa koulutus- ja ammatinvalinnassa

Kysymysmuotoina käytettiin vaihtoehto-, monivalinta- ja tekstikysymyksiä. Vaihtoehtokysymyksiä käytettiin taustatietojen kartoituksessa, yhteishaun valintojen ja valintaan vaikuttavien tekijöiden kartoituksessa.

Monivalintakysymyksiä käytettiin unelma-ammatin mielikuvien ja ammattitaitokilpailun merkityksen selvittämisessä nuoren koulutus- ja uravalinnoissa. Tekstikysymyksiä käytettiin unelma-ammatin selvittämisessä.

Suurin osa kysymyksistä oli vaihtoehto- ja monivalintakysymyksiä.

Vastaaminen haluttiin tehdä mutkattomaksi ja helpoksi, koska tekstikysymyksiin vastaaminen aiheuttaa usein kirjoittamisen pulmia.

Tällöin vastausprosentti jää pieneksi.

8 TULOKSET

8.1 Nuoren unelma-ammattit

Seuraavassa tarkastellaan nuoren lapsuuden ajan toiveammattteja, ja miten ne erosivat tämän hetken unelma-ammateista.

Vastaajilta kysyttiin, millaisia toiveammattteja heillä oli lapsuudessa ja mikä heidän unelma-ammattinsa oli tällä hetkellä. Vastauksista käy ilmi, että monen tytön ja pojan haaveammattit liittyivät lapsuuden ajan roolileikkeihin tai satujen sankareihin. Tällaisia ammattteja olivat esimerkiksi opettaja, näyttelijä, lääkäri, poliisi, Ihmemies, merenneito ja astronautti.

Unelma-ammatti	lapsena
Muut	
Astronautti	1
Ihmemies	1
Merenneito	1
Tähti	1
En muista	7
En tiedä	9

TAULUKKO 1. Sankarit ja satuolennot lapsuuden unelma-ammattina.

Kysyttäessä perusteluja lapsuuden unelma-ammattin valinnalle, vastaajat ilmoittivat, että olivat aina halunneet tähän ammattiin, ja että pitivät ammatista, koska se viehätti, kiehtoi tai kiinnosti. Unelma-ammatti oli hauska, kiva, jännittävä ja siinä sai hoivata muita ihmisiä tai eläimiä. Osa vastaajista ilmoitti, että ammattiin liittyi kuuluisuutta, rikkautta, kauneutta ja komeutta. Kolmen vastauksissa mainittiin, että vanhemmat edustivat ammattia.

Taulukossa 2 on kuvattu humanistisen ja kasvatustalan ammattien esiintyminen vastauksissa. Opettajan ammatti oli näistä suosituin

lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammatti. Lisäksi kolme (3) vastaajaa ilmoitti unelmoivansa muista akateemisista ammateista.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Humanistinen ja kasvatustieteellinen ala		
Opettaja	5	5
Tekniikan tohtori		1
Taidehistorioitsija		1
Suunnitteluassistentti		1

TAULUKKO 2. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit humanistiselta ja kasvatustieteelliseltä alalta.

Taulukossa 3 on kuvattu taide- ja kulttuurialan ammattien esiintyminen vastauksissa. Lapsuusajan suosituin ammatti oli näyttelijä, mutta myös taiteilijan ja laulajan ammatista haaveiltiin. Tämän hetken unelma-ammateiksi vastaajat nimesivät edellisten lisäksi muusikon ja tuottajan ammatin musiikkialalta sekä toimittajan media-alalta.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Taide ja Kulttuuri		
Korujen suunnittelija	1	
Näyttelijä	6	4
Taiteilija	1	1
Taidemaalari	1	
Laulaja	2	2
Toimittaja		1
Muusikko		2
Tuottaja		1

TAULUKKO 3. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit taide- ja kulttuurialalta.

Taulukosta 4 ilmenee, että tekniikan ja liikenteen alalta suosituin lapsuusajan toiveammatti oli poliisi (17 mainintaa), mutta myös palomies ja

autoihin liittyvät ammatit olivat suosikkeja. Sen sijaan tämän hetken unelma-ammateista suurimman ryhmän (18 mainintaa) muodostivat rakennusalan ammatit, joita ovat putkimies, rakennusmies, asentaja, insinööri, maalari ja sähkömies. Nämä ammatit löytyivät pääsääntöisesti poikien vastauksista.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Tekniikka ja liikenne		
Arkkitehti	1	1
Autokorjaaja	1	
Kuski	3	
Lentäjä	2	1
Palomies	4	
Poliisi	17	6
Putkimies	1	1
Rakennusmies		1
Asfalttimies		1
Elektroniikka-asentaja		2
Insinööri		4
Lentoemäntä		1
Levyseppä-hitsaaja		1
LVI-asentaja		2
Maalari		3
Ohjelmoija		1
Sähkömies		3

TAULUKKO 4. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit tekniikan ja liikenteen alalta.

Tämän hetken unelma-ammatteja kaupan ja hallinnon alalta on kuvattu taulukossa 5. Ammatit olivat enemmän tämän päivän kuin nuoruusajan unelma-ammatteja. Vain yksi (1) vastaajista halusi pienenä tulla myyjäksi.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Kauppa ja hallinto		
Myyjä	1	2
lakimies		4

TAULUKKO 5. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit kaupan ja hallinnon alalla.

Taulukossa 6 on kuvattu, millaisia sosiaali- ja terveysalan sekä liikunta-alan ammatteja esiintyi vastaajilla. Pojat unelmoivat niin lapsuusajalla kuin nykyhetkessä urheilijan ammatista. Näistä suosituimpia olivat jääkiekkoilija, jalkapalloilija, juoksija ja koripalloilija. Lääkärin ammatin mainitsi viisi (5) vastaajaa tämän hetken unelma-ammattina, kun se lapsuusajassa esiintyi 13 kertaa. Hoiva- ja huolenpitoammattaja, lähihoitaja ja sairaanhoitaja, esiintyi pääasiassa tyttöjen mainitsemisissa tämän hetken unelma-ammateissa.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Sosiaali- ja terveysala, liikunta		
Urheilija	7	8
Lääkäri	13	5
Lastenhoitaja	1	
Vuorikiipeilijä	1	
Fysioterapeutti		1
Lähihoitaja		2
Sairaanhoitaja		1
Sosiaalityöntekijä		1

TAULUKKO 6. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit sosiaali- ja terveysalalla sekä liikunta-alalla.

Taulukossa 7 on kuvattu kauneusalan unelma-ammattaja. Tytöt halusivat lapsena kampaajaksi, kosmetologiksi tai maskeeraajaksi. Tämän hetken kauneusalan unelma-ammatti mainitaan kahdessa (2) vastauksessa.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Kauneusala		
Kampaaja	3	1
Kosmetologi	1	1
Maskeeraaja	1	

TAULUKKO 7. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit kauneusalalla.

Majoitus-, ravitsemus- ja talousalan unelma-ammattit kuvataan taulukossa 8. Kokin, leipurin ja tarjoilijan ammatit esiintyvät yhtä suurina niin lapsuusajan kuin tämän hetken toiveammattina. Tyttöjen ja poikien vastauksia oli yhtä monta.

Unelma-ammatti	lapsena	nyt
Majoitus-, ravitsemus- ja talousala		
Hotellityöntekijä	1	2
Kokki	1	1
Leipuri	2	2
Tarjoilija	1	

TAULUKKO 8. Lapsuuden ja tämän hetken unelma-ammattit majoitus-, ravitsemis- ja talousalalla.

8.2 Nuoren unelma-ammattin valintaperusteet

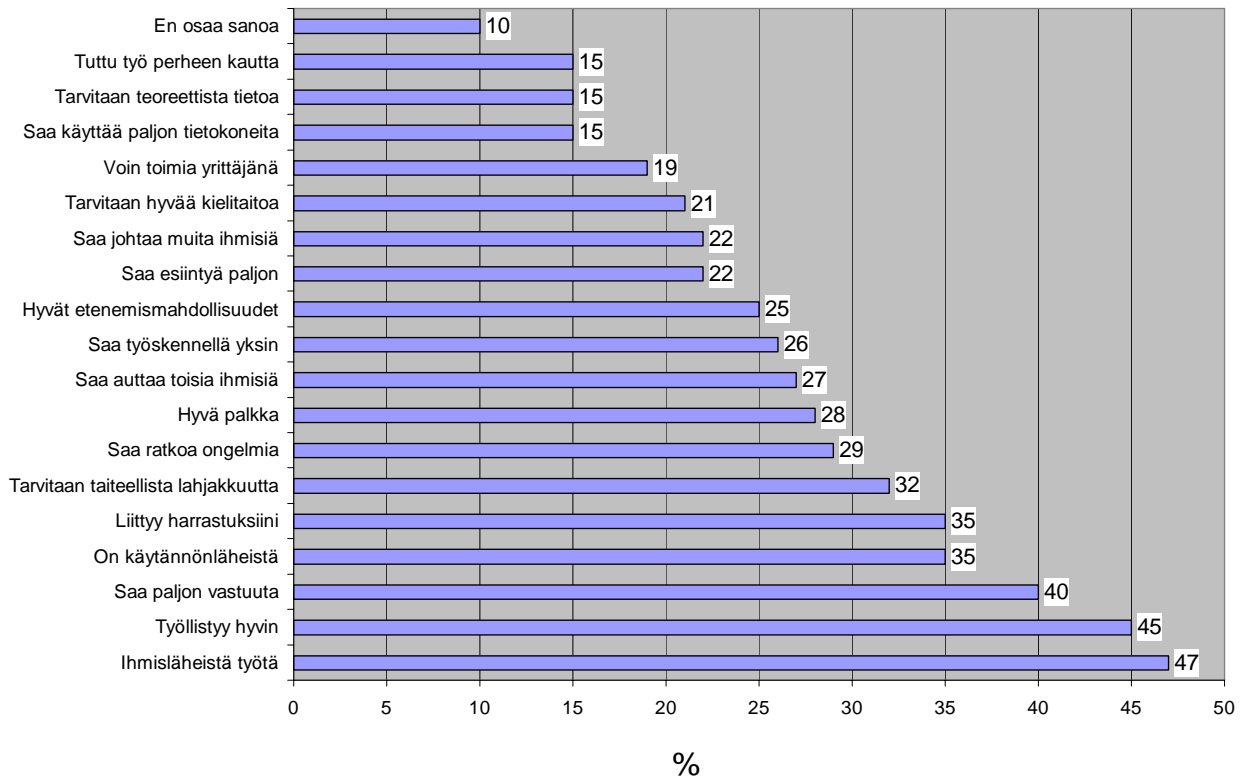
Seuraavaksi tarkastellaan unelma-ammattiin liittyviä mielikuvia ja niitä tekijöitä, jotka tekevät ammatista nuorelle toiveammattin.

Nuoren mielikuvaa omasta unelma-ammattista tutkittiin kysymällä, miksi vastaajan mainitsema ammatti oli hänen unelmansa. Kuvio 2 kuvaa niitä käsityksiä, joita nuorella oli tavoittelemastaan unelma-ammattista.

Lähes puolet vastaajista ilmoitti, että oma unelma-ammatti on ihmisläheistä työtä (47 %), siinä työllistyy hyvin (45 %) ja siinä saa vastuuta (40 %). Kolmasosa vastaajista mainitsi lisäksi, että ammatti on käytännönläheistä (35 %), se liittyy harrastuksiin (35 %) ja siinä tarvitaan taiteellista lahjakkuutta (32 %).

Neljännes vastaajista arveli, että ammatissa saa hyvää palkkaa (28 %) ja siinä on hyvät etenemismahdollisuudet (25 %). Esiintyminen (22 %), johtaminen (22 %), kielitaito (21 %) ja yrittäminen (19 %) löytyi joka

viidennestä vastauksesta. Vastaajista 10 % ilmoitti, ettei osaa perustella valintaansa.

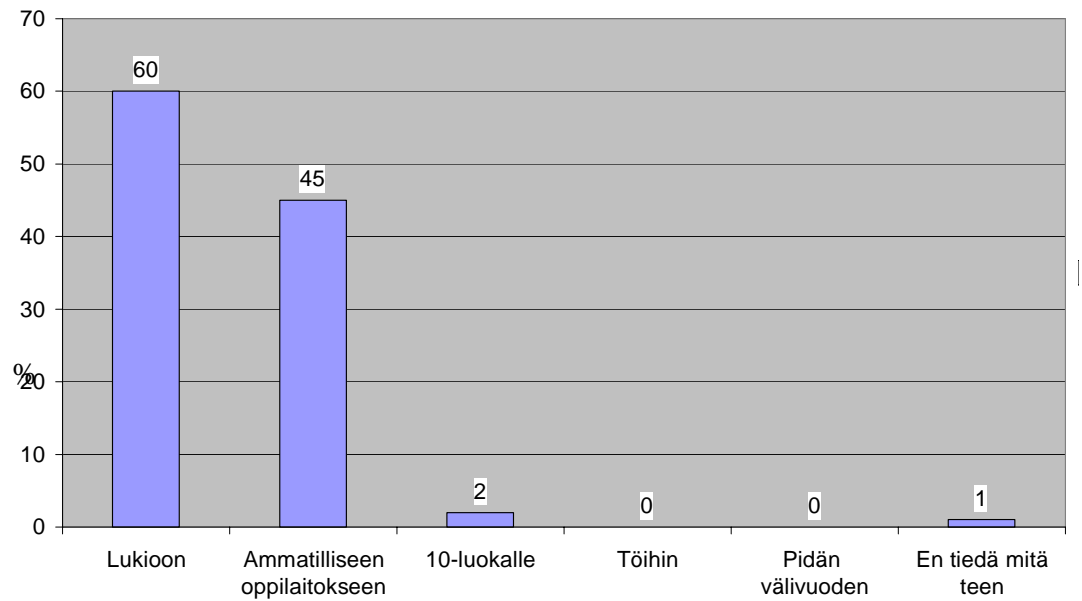

KUVIO 3. Käsitys omasta unelma-ammattista

8. 3 Perusopetuksen jälkeiset jatko-opinnot

Luvussa tarkastellaan nuoren koulutusvalintoja ja niitä reittejä, joiden kautta nuori tavoittelee unelma-ammattiaan.

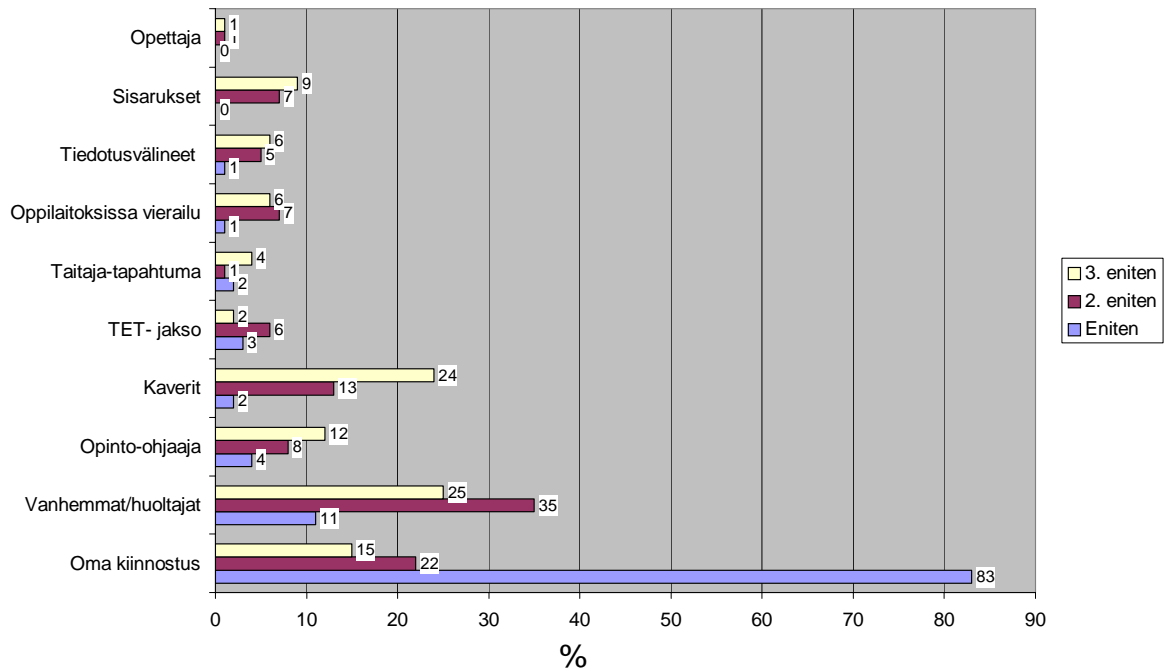
Perusopetuksen jälkeistä siirtymistä seuraavalle asteelle selvitettiin kysymällä, minne aikoo mennä perusopetuksen jälkeen. Näitä vaihtoehtoja on kuvattu kuviossa 2. Vastaajista 60 % ilmoitti menevänsä lukioon ja 45 % ammatilliseen oppilaitokseen. Vain 2 % vastaajista ilmoitti menevänsä 10-luokalle ja 1 % ei tiennyt mitä tekee. Kukaan vastaajista ei ilmoittanut menevänsä töihin.

KUVIO 4. Mitä perusopetuksen jälkeen.

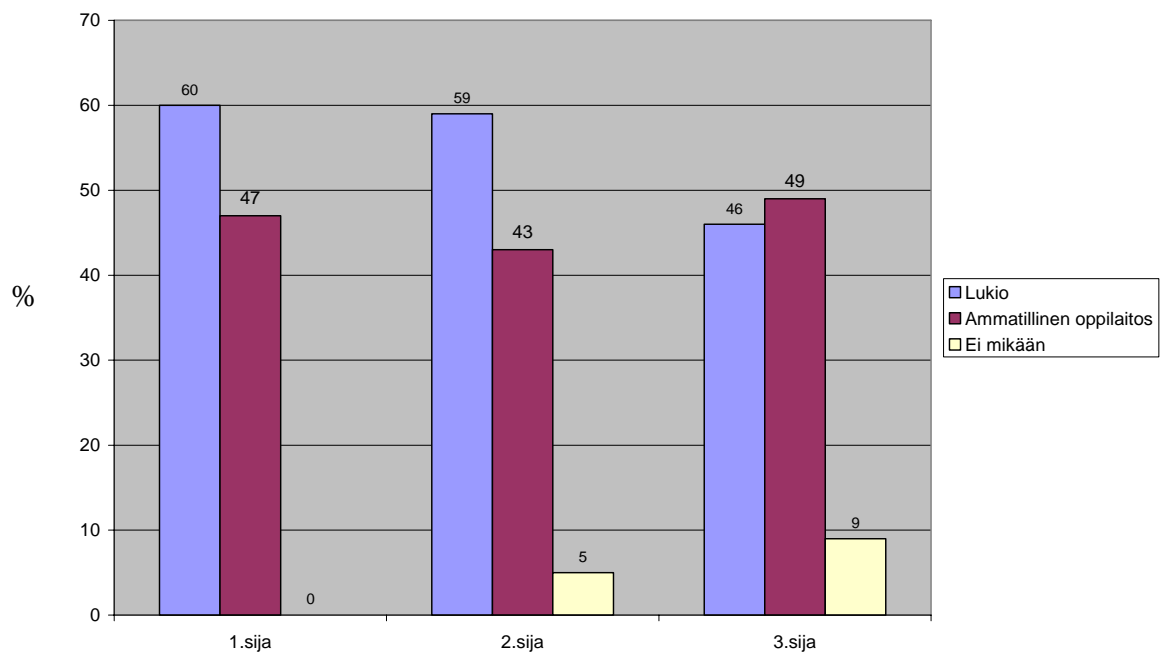
Kuviossa 5 on kuvattu päätökseen vaikuttavia tekijöitä vastaajan siirtyessä perusopetuksesta seuraavalle asteelle. Nuoren oma kiinnostus oli suurin päätöksentekoon vaikuttava tekijä (83 %). Toiseksi eniten päätökseen vaikutti vanhemmat (24 %) ja kolmanneksi eniten kaverit (24 %).

Taitaja-ammattitaitokilpailuilla (2 - 4 %), TET-jaksoilla (2 - 6 %), oppilaitosvierailuilla (1 - 7 %), tiedotusvälineillä (1 - 6 %) ja sisaruksilla (0 - 9 %) oli vähäinen vaikutus päätöksentekoon. Opinto-ohjaajalla oli suurempi vaikutus (4 - 12 %) kuin tavallisella opettajalla (0 - 1 %), jolla ei ollut juuri lainkaan vaikutusta valintaan.

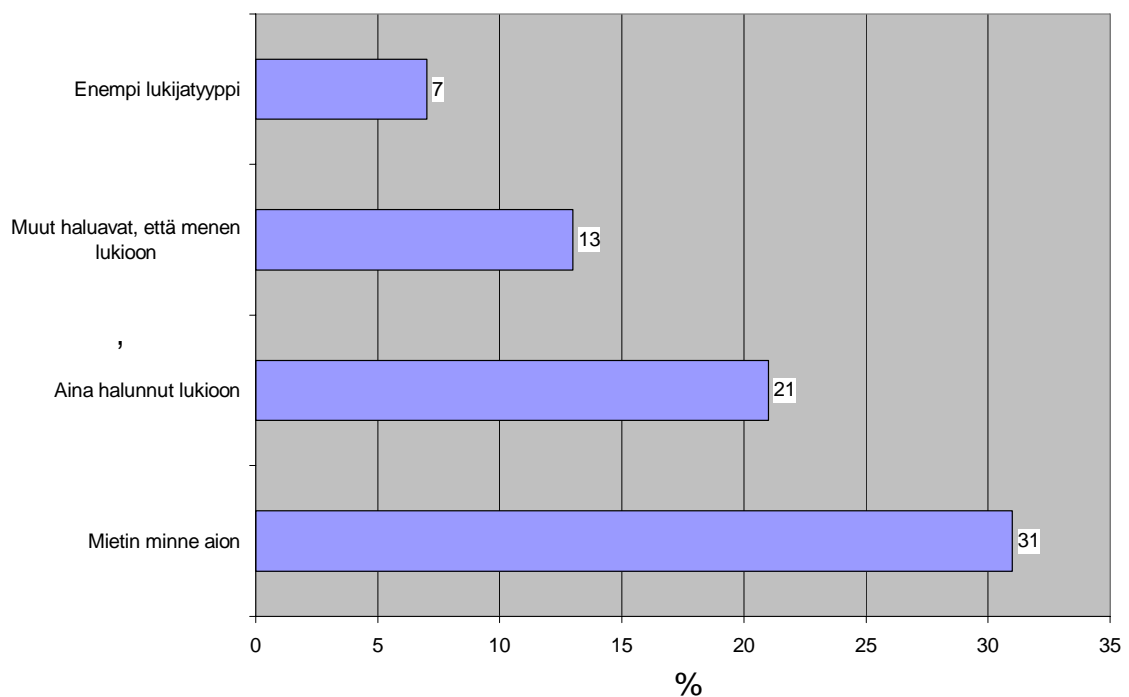
KUVIO 5. Perusopetuksen jälkeiseen valintaan vaikuttavat tekijät

Helmikuun 2006 yhteishaun valintoja kuvataan kuviossa 6. Ensisijaisesti lukioon haki 60 % ja ammatilliseen oppilaitokseen 59 %. Toiselle sijalle vastanneista haki lukioon 47 % ja ammatilliseen oppilaitokseen 24 %. Kolmannen sijan hakutoiveissa osa lukiolaisista valitsi ammatillisen oppilaitoksen.

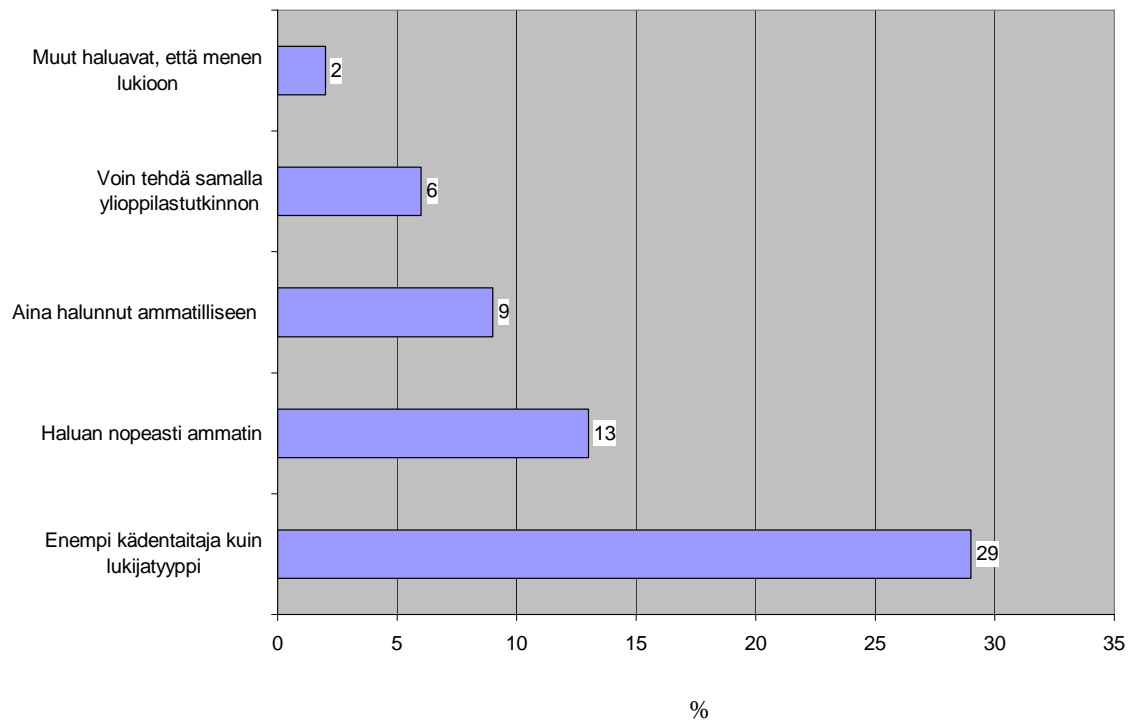
KUVIO 6. Valinnat yhteishaussa (sijat 1-3)

Kuviossa 7 ja 8 kuvataan syitä, joiden perusteella nuori haki joko lukioon tai ammatilliseen oppilaitokseen. Lukioon hakeneista 31 % ilmoitti, että lukiossa voi miettiä selkeytymätöntä ammatinvalintaa, ja 21 % ilmoitti aina halunneensa lukioon. Hakeneista 7 % arveli olevansa enempi lukijatyyppi kuin kädentaitaja. Lukioon hakeneista 13 % oli valinnut lukion, koska joku muu (vanhemmat, huoltajat, kaverit) oli päättänyt asiasta hänen puolestaan.

KUVIO 7. Lukioon hakemisen syyt.

Ammatilliseen oppilaitokseen hakemisen perusteluina oli, että vastaaja koki olevansa enempi kädentaitaja kuin lukijatyyppi (29 %), ja että vastaaja halusi nopeasti ammatin (13 %). Vastaajista 9 % oli aina halunnut ammatilliseen oppilaitokseen, ja 6 % halusi samalla suorittaa ylioppilastutkinnon (kahden tutkinnon opinnot). Vastaajista 2 % oli valinnut ammatillisen oppilaitoksen, koska joku muu (vanhemmat, huoltajat, kaverit) oli päättänyt asiasta hänen puolestaan.

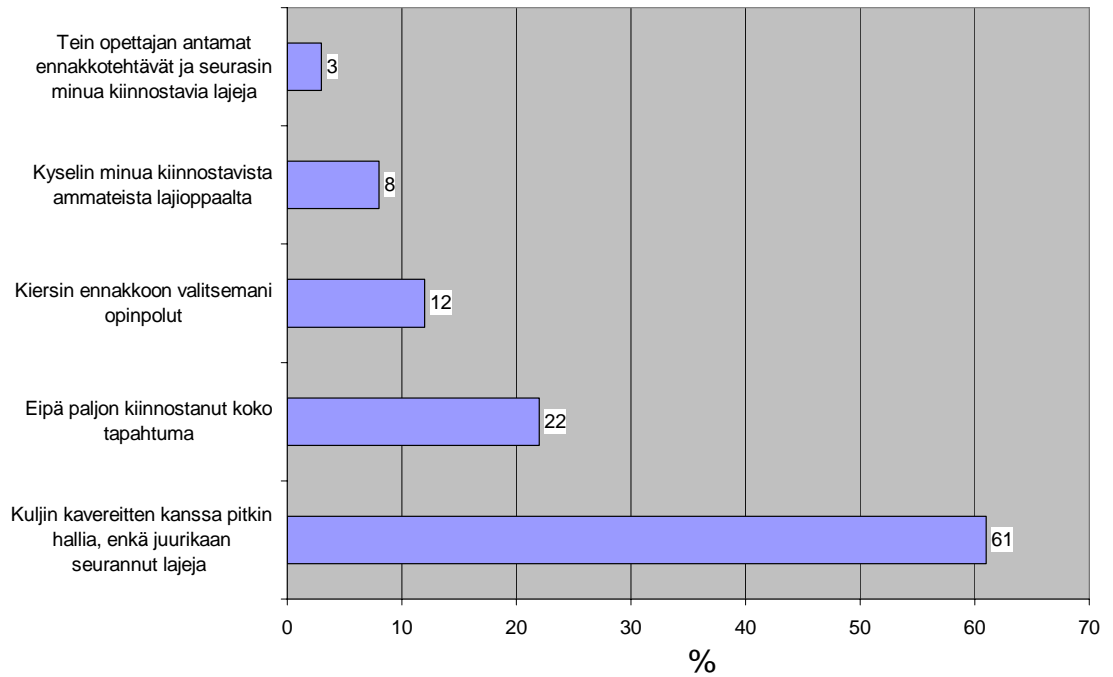
Kuvio 8. Ammatilliseen oppilaitokseen hakemisen syyt.

8.4 Ammattitaitokilpailut perusopetuksen koulutus- ja uravalintojen tukena

Luvussa tarkastellaan tamperelaisten yläkoulunuorten toimintoja Taitaja 2006 – kilpailussa ja heidän käsityksiä tapahtuman vaikuttavuudesta omaan ammatin valintaan. Lisäksi luvussa tarkastellaan nuorten käsitystä ammattitaitokilpailujen merkityksestä koulutus- ja uravalinnoissa.

Ammattitaitokilpailuja seuranneilta kysyttiin, miten he kokivat päivän koulutus- ja uravalintojen kannalta. Kuviossa 9 kuvataan vastaajien toimintoja Taitaja-kilpailun aikana. Vastaajista 61 % ilmoitti kulkeneensa kavereiden kanssa tapahtumassa seuraamatta kilpailulajeja. Lisäksi 22 % vastasi, että tapahtuma ei kiinnostanut lainkaan.

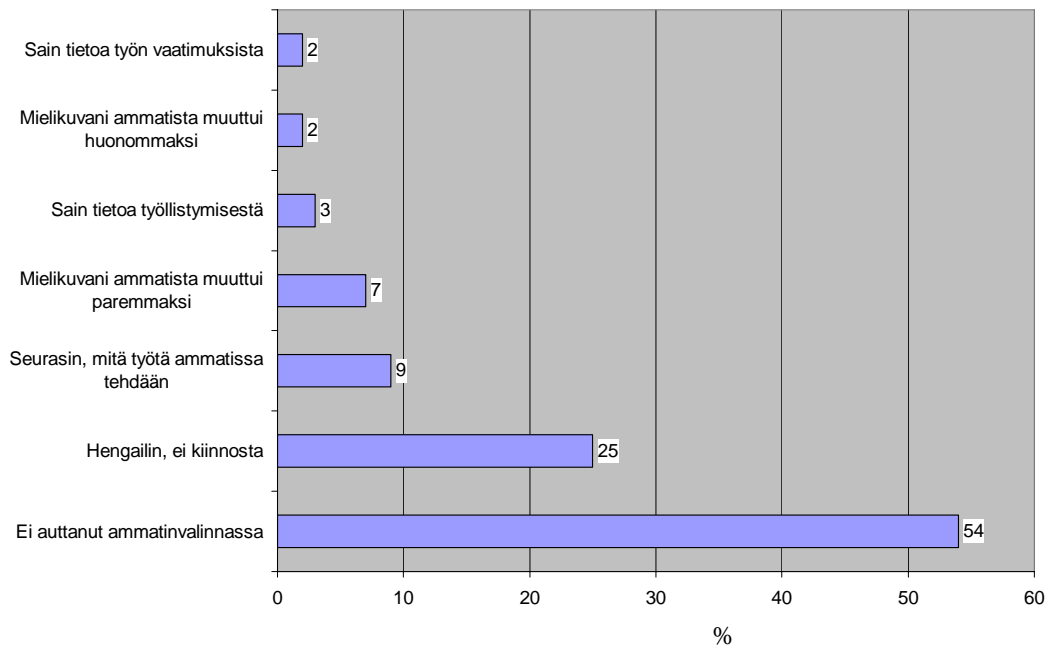
Vastanneista 12 % kierteli ennakkoon valitsemansa opintopolut ja 8 % kyseli lajioppaalta kiinnostavista ammateista. Lajien seuraamista ja opettajan antamia ennakkotehtäviä teki 3 % vastaajista.

KUVIO 9. Vastanneiden toiminta Taitaja-tapahtumassa.

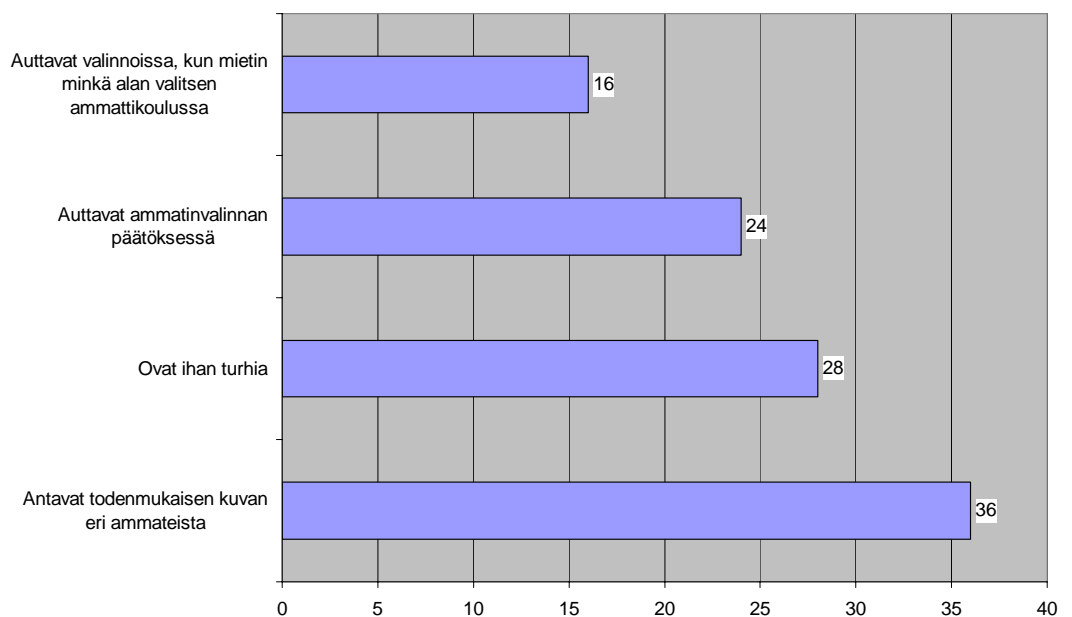
Vastanneiden näkemyksiä siitä, miten Taitaja-ammattitaitokilpailut auttoivat vastaajan koulutus- ammatinvalinnoissa, kuvataan kuviossa 10. Yli puolet (54 %) vastaajista koki, että Taitaja-ammattitaitokilpailu oheistapahtumineen ei auttanut vastaajan ammatinvalinnassa. Lisäksi 25 % vastanneista ilmoitti, että tapahtuma ei kiinnostanut ja aika kului kavereiden kanssa.

Vastanneista 9 % ilmoitti seuranneensa eri lajien työtä, 3 % sai tietoa ammattien työllistymisestä ja 2 % työn vaatimuksista. Mielikuva ammatista muuttui paremmaksi 7 % mielestä ja huonommaksi 2 % mielestä.

KUVIO 10. Ammattitaitokilpailut koulutus- ja uravalinnan tukena

Vastaajien yleisiä näkemyksiä Taitaja-ammattitaitokilpailujen vaikuttavuudesta koulutus- ja uravalinnoissa on kuvattu kuviossa 11. Yli kolmannes (36 %) oli sitä mieltä, että Taitaja-tapahtuma antaa todennukaisen kuvan eri ammasteista. Vastaajista 24 % ilmoitti, että tapahtuma auttaa ammatinvalinnan päätöksenteossa ja 16 % oli sitä mieltä, että tapahtuma auttaa ammatillisen koulutuksen alan valinnassa. Vastaajista 28 % piti tapahtumaa ihan turhana.

KUVIO 11. Näkemykset ammattitaitokilpailujen merkityksestä nuoren koulutus- ja uravalinnoissa.

9 POHDINTA

Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajakorkeakoulun opinto-ohjaajakurssin 2004 - 2005 opiskelijat tekivät kehittämishankkeen perusopetuksen oppilaiden koulutus- ja uravalinnan päätöksenteon tukemisesta. Kehittämishankkeen kehyksenä olivat nuorten huippuosajien kansainväliset ammattitaitokilpailut, WorldSkills Competitions, jotka järjestettiin Helsingissä keväällä 2005. Kehittämishankkeessa luotiin Opintopolku-malli, joka tarjosi WS - tapahtumassa urainformaatiota kokemuksellisten oppimistehtävien avulla. Opintopolku-mallin toimivuutta ja hyödynnettävyyttä ura- ja koulutusvalinnan päätöksenteossa tutkittiin WS-kilpailujen aikana korttitehtävän ja haastattelujen avulla (Frilander, Hykkönen, Jeskanen-Aarnipuro, Lintunen, Loikkanen, Oinonen, Rissanen, Savolainen, Takalahti & Turunen 2005, 3).

Tämä kehittämishanke liittyi edellä kuvattuun hankkeeseen siten, että tavoitteena oli selvittää Tampereella järjestetyn Taitaja 2006-ammattitaitokilpailujen vaikuttavuutta perusopetuksen nuoren (9. luokan oppilaat) siirtymävaiheen koulutus- ja uravalinnoissa.

Taitaja-ammattitaitokilpailu oli minulle ennestään tuttu tapahtuma, sillä olin organisoimassa Jyväskylään Taitaja 2003 -kilpailua. WorldSkills-kilpailujen kokonaisuutta pääsin seuraamaan samana vuonna Sveitsin St. Gallenissa ja vuonna 2005 Helsingissä.

Kehittämishankkeen taustalle hankittiin lisäksi tietoa Tampereen Taitaja 2006-tapahtumasta tutustumalla kilpailuun paikan päällä. Tavoitteena oli löytää ne perusopetuksen yhteistyötahot, jotka vastaavat kyselyyn.

Yhteistyökumppanien hankinta kuitenkin epäonnistui. Silloin päätettiin lähettää sähköpostilla pyyntö kymmenelle (10) opinto-ohjaajalle. Yllättävää oli, että vain kaksi (2) opinto-ohjaaja vastasi pyyntöön. Tosin nämä kaksi yhteistyökumppania olivat hyvin aktiivisia ja toteuttivat tehokkaasti kyselyn.

Tutkimukseen haluttiin tietoa vastaajien unelma-ammateista, joten kysymyslomakkeen alkuosa käsitteli niitä. Kun tarkasteltiin nuorten tämän

hetken unelma-ammatteja, oli yllättävää, että rakennusalan ammatit tulivat voimakkaasti esiin. Sen sijaan median suosima kokin ammatti osoittautui vähemmän suosituksi. Samankaltaisia tuloksia saatiin Opintoluotsi.fi tekemässä tutkimuksessa. Tämä voi merkitä sitä, että todellisuudessa nuoret seuraavat työelämän markkinoita, ammattien työllistymistilannetta ja pohtivat todellisuuden realismia koulutus- ja uravalinnoissaan.

Perusasteen päätyminen sijoittuu nuorelle aikaan, jolloin nuoren elämää mullistavat murrosikä sekä oman roolin ja identiteetin etsiminen.

Päätöksentekoa monimutkaistaa myös se, että nuoren sen hetkessä elämässä on paljon muita kiinnostuksen kohteita kuin koulutus- ja uravalinta. Päätöksenteko ja ammatin valinta yhteishaun lähestyessä ei siis ole kaikille helppoa. Osa tietää tarkkaan, mitä haluaa, toisilla on useita vaihtoehtoja. Pienelle osalle ei tunnu löytyvän kiinnostavaa opiskeluvaihtoehtoa lainkaan.

Tämä näkyi tuloksissa siten, että lukion valinneiden keskeisin valintaperuste oli, että he halusivat saada lukion suorittamisella lisää aikaa valintaansa. Nuorella on kuva, että lukio tarjoaa epävarmassa tilanteessa ratkaisun, jossa päätöstä tulevasta ammatista ei vielä tarvitse tehdä. Todellisuudessa kuitenkin lukion kurssivalinnoissa on kyse koulutus- ja uravalinnoista, joten päätökset valinnoista heijastuvat tulevaisuuteen.

Sen sijaan ammatillisen koulutuksen valinneille tärkein valintaperuste oli opiskelun käytännöllisyys. Heille lukio näyttäytyi raskaana, teoreettisena opiskeluväylänä. Ammatillisen koulutuksen toteuttamismuodot, kuten esimerkiksi käden taitojen oppiminen koulussa ja työelämäkokemuksen hankinta työssäoppimalla, kiinnostivat nuoria.

Kun tuloksia verrattiin muihin samankaltaisiin aikaisempiin tutkimuksiin, ne olivat samankaltaisia. Tämä vahvisti ajatuksia siitä, että ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaajien on tärkeää tehdä yhteistyötä lukion opinto-ohjaajien kanssa esimerkiksi niissä tilaisuuksissa, joissa perusopetuksen

nuorille käydään kertomassa toisen asteen mahdollisuuksista. Lukion ja ammatillisen koulutuksen ei tule kilpailla keskenään nuorista esittelytilaisuuksissa. Pikemminkin oppilaitosten tulee antaa yhdessä realistista tietoa ammasteista ja niiden sisältämistä tehtävistä jo 8. luokan oppilaille. Vasta sen jälkeen kerrotaan koulutusväylistä, joiden kautta nuori pääsee unelma-ammattiinsa. Samalla voi pohtia, mitä opiskelu tarkoittaa käytännössä sekä lukiossa että ammatillisessa oppilaitoksessa.

Tutkimustuloksissa ilmeni, että nuori tekee koulutus- ja uravalintapäätökset ammatista itse ilman vanhempien tai kavereiden asettamia paineita. Näyttää siltä, että vaikka ammatinvalinta ei olekaan nuorille täysin selvää, ovat alan kiinnostavuus, palkka ja etenemismahdollisuudet tekijöitä, jotka vaikuttavat uravalintojen tekemiseen. Myös tämä vahvistaa sitä ajatusta, kuinka tärkeää on tarjota erilaisia koulutus- ja uravalintaa tukevan informaation muotoja.

Yhden informaation muodon tarjoaa ammattitaitokilpailujen opintopolut. Ne tarjoavat nuorelle jäsenettyä ja kokemuksellista tietoa ammasteista, ammatin vaatimista taidoista sekä työelämän vaatimuksista. Tapahtuma on yksi parhaimmista mahdollisuuksista perusopetuksen koulutus- ja uravalintaohjauksessa tuoda useat ammatit elävästi esiin samalla kertaa. Nuoren on mahdollista seurata ammatin edellyttämiä työtehtäviä ja kysellä ammattiin liittyvistä kriteereistä.

Tämä kuitenkin edellyttää Taitaja- organisaation ja perusopetuksen yhteistyötä. Tiiviin, pitkäjännitteisen yhteistyön puute perusopetuksen opinto-ohjauksen kanssa, heikentää Taitaja-kilpailun opintopolkujen mahdollisuutta tukea perusopetuksen oppilaan koulutus- ja uravalintoja.

Tämä näkyi selvästi tuloksissa, sillä vastanneista noin 80 % ilmoitti, että he pääasiassa kulkivat kavereiden kanssa pitkin hallia, eivätkä seuranneet lajeja, eivätkä olleet kiinnostuneita tapahtumasta. Samoin valtaosa vastanneista ilmoitti, ettei Taitaja auttanut ammatinvalinnassa. Toisaalta tämä on

ymmärrettävää, sillä kaikissa isoissa massatapahtumissa suuri joukko vierailijoista kulkee virtana tapahtumapaikan käytävillä pysähtymättä.

Toisaalta syy kiinnostuksen puutteeseen voi olla siinä, että opintopolun tehtäviä ei ole osattu hyödyntää. Perusopetuksen oppilaat käyttävät keskimäärin kaksi (2) tuntia aikaa Taitaja-kilpailussa kiertelyyn (Saarinen 2005, 97). On tärkeää, että tapahtumaan valmistaudutaan internetissä olevien tehtävien ja informaation avulla, jotta vierailuaikana löydetään omat mielenkiinnon kohteet ja vastaukset omiin avoimiin kysymyksiin. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi millaisia työtehtäviä ammatti sisältää, millaisia taitoja ammatissa tarvitaan tai miten ammatti työllistää. Lisäksi ennakovalmistautumisen avulla voi suunnitella sen opintopolkureitin, joka sisältää itseään eniten kiinnostavat alat.

Tapahtuman jälkeen on hyvä koota tapahtuman kokemukset yhdessä oppilaiden kanssa. Tätä varten Opintopolku-mallissa on tapahtuman jälkeiset tehtävät, jotka auttavat jäsentämään tapahtumasta saatua tietoa oman päätöksenteon tueksi.

Ilahduttavaa oli, että kuitenkin osa nuorista osasi hyödyntää tapahtumaa. He olivat tehneet ennakkotehtäviä, kiersivät seuraten ja kysellen opintopolut ja saivat realistista tietoa työstä, työllistymisestä ja ammattitaitovaatimuksista. Näin ollen, olivatko nämä opiskelijat niitä, jotka muutenkin ovat aktiivisia ja itseohjautuvia koulussa.

Vaikka suurin osa nuorista ei paikan päällä kiinnostunut lajien tarjoamasta kokemuksellisesta oppimisesta, niin näkemykset yleensä Taitajan vaikuttavuudesta koulutus- ja uravalintoihin olivat valtaosalta positiivisia. Nuoret uskovat, että ammattitaitokilpailut antavat todenmukaisen kuvan ammateista, joten ne auttavat niitä nuoria, joilla on vaikeuksia löytää oma ammatti. Tämä puolestaan auttaa koulutus- ja uravalintapäätöksissä.

Jotta Taitaja – tapahtuma ja sen sisältämän Opintopolku-mallin hyödynnettävyyttä saadaan tehostettua, on Taitaja-organisaation hyvä aloittaa

riittävän ajoissa perusopetuksen opinto-ohjaajien valmentaminen Opintopolku-mallin käytössä. Pelkkä tiedottaminen ei riitä.

Yksi vaihtoehto on, että kerätään tapahtumapaikkakunnan yläkoulun opinto-ohjaajat Opintopolku-koulutustilaisuuteen jo syksyllä. Koulutuksessa voidaan yhdessä synnyttää erilaisia tarvelähtöisiä malleja ja toimintatapoja, joilla tuetaan perusopetuksen opinto-ohjaajia Opintopolku-mallin käytössä. Mukaan voi pyytää ammatillisten oppilaitosten opettajia, opinto-ohjaajia, tuutoriopiskelijoita ja paikkakunnan yrityksiä.

Lisäksi ammatillisten oppilaitosten opiskelijat voivat toimia yläkoulun luokkien Taitaja-kummeina. Tuutorit kummiluokkansa kanssa voivat suunnitella ja toteuttaa esimerkiksi projektimaisesti Taitajassa käynnin. Tuutorit voivat käydä myös Taitaja-tapahtuman jälkeen tapaamassa kummiluokkaansa. Käynnin aikana voi purkaa Taitajassa tehdyt tehtävät. Vastaavanlaisia muitakin yhteistoiminnallisia yhteistyömuotoja voi jatkossa kehittää, jotka lisäävät Taitaja – kilpailun hyödyntämistä perusopetuksen koulutus- ja uravalintaohjauksessa.

Et voi tietää, miten suuriin tekoihin yllät,
ennen kuin yrität – todella yrität.

– Norman Vincent Peale -

LÄHTEET

Asikainen, E (toim.) 2006. Pysäytyskuvia. Sukupuoli ja seksuaalisuus nuorten elämässä ja arjessa. Joensuu. Joensuun yliopistopaino.

Frilander, P., Hykkönen, M., Jeskanen-Aarnipuro, A., Lintunen, A., Loikkanen, S., Oinonen, T., Rissanen, H., Savolainen, K., Takalahti, K. & Turunen, S. 2005. Ammattitaitokilpailut perusopetuksen oppilaan koulutus- ja uravalinnoissa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Opettajankorkeakoulu, opinto-ohjaajan koulutus.

Gottfredson, L. 2002. Gottfredson's theory of circumscription, compromise and self-creation. In Brown, D. & associates (eds.) Career choice and development. San Francisco.

Leinonen, H (toim.) 2005. Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt – sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen. Iisalmi. Painotalo Seiska.

Lerkkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 14.

Kasurinen, H. 2004. Ohjausta opintoihin ja elämään. Opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Vammala. Opetushallitus

Kokotti, H. & Rupponen, P. (toim.) 2003. Valmennuksella kohti huippuosaamista. Hämeenlinna. Saarijärven Offset Oy.

Kuisma, T. & Saarinen, H. 2005. Skills Competitions in Finland. Ammattitaitokilpailut Suomessa. Hämeenlinna. Saarijärven Offset Oy.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29. Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen. Helsinki. Yliopistopaino

Saarinen, H. (toim.) 2005. WorldSkills 2005 Helsinki – ammattitaidon MM-kilpailut. Huippuosaamista, menestystä ja yhdessä oppimista. Hämeenlinna. Saarijärven Offset Oy.

Seinä, S. (toim.) 2000. Ammattitaitokilpailut ammattitaidon kehittäjänä ja mittaajana. Hämeenlinna. Saarijärven Offset Oy.

Skills -kilpailut . 2006 [Viitattu 15.1.2006]
<http://www.skillsfinland.com/default.asp?f=2&t=1&p=23100&subp=23100>.

Taitaja 2006 Tampere/ Opintopolkutehtävät . 2006 [Viitattu 15.1.2006]
<http://www.taitaja2006.com/default.asp?f=2&t=49&p=145200&subp=145200>.

Pesiö-Kokko, M. 2006. Opintoluotsi kysyi peruskoululaisilta: Ani harva nuori tietää miksi tahtoo isona.
<http://www.opintoluotsi.fi/fi-FI/tiedote/2.2.2006> [Viitattu 30.10.2006]

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomakkeen saatekirje

Auli Ryhänen
Wilhelm Schildtin katu 15 A 5
40740 Jyväskylä
gsm 040 579 7914
auli.ryhanen@jao.fi

SAATEKIRJE

Hyvä yläasteen opinto-ohjaaja/ryhmänohjaaja

Olen opiskelijana Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajakorkeakoulussa opinto-ohjaajan koulutusohjelmassa. Koulutukseni aikana teen kehittämishankkeen, jonka tavoitteena on tukea ammatillista kehittymistäni ja reflektiivistä ammattikäytännön omaksumistani.

Kehittämishankkeeni liittyy tammikuussa 2006 toteutettuun Taitaja 2006 – ammattitaitokilpailuihin. Tavoitteenani on selvittää, miten ammattitaitokilpailut voivat tukea perusopetuksen oppilaan koulutus- ja uravalintoja ja mikä vaikuttavuus kilpailulla on nuoren päätöksentekoon omassa ammatinvalinnassa.

Toivon, että voitte teetättää kyselyn joillekin niistä 9.luokista, jotka kävivät seuraamassa Taitaja 2006 kilpailuja. Kysely on luottamuksellinen ja sen tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäisiä oppilaita voi tunnistaa.

Kyselylomakkeet toivon saavani 10.3.2006 mennessä. Lomakkeet voi lähettää yhtenä nippuna osoitteeseen:

Auli Ryhänen
Jyväskylän ammattiopisto/Harjun toimipiste
PI 472
40101 Jyväskylä

Lähetän valmiin raportin Teille käyttöönne syksyn 2006 aikana.

Yhteistyöstä kiittäen ja raikasta alkukevättä toivotellen....

Auli Ryhänen

Liite 2: Kyselylomake

Ammattitaitokilpailut perusopetuksen oppilaiden koulutus- ja uravalinnan tukena

Hyvä perusopetuksen nuori!

Olen opiskelijana Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajakorkeakoulussa opinto-ohjaajan koulutusohjelmassa. Teen tutkimusta ammattitaitokilpailujen (Taitaja 2006) merkityksestä ammatinvalinnassa.

Täytä tämä lomake ja palauta se opinto-ohjaajallesi/ryhmäohjaajallesi.

Kiitos Sinulle ja onnea urapolullasi!

Auli Ryhänen

A. Taustatiedot

1. Olen tyttö
 poika
2. Olen 14-vuotias
 15-vuotias
 16-vuotias
 17-vuotias

B. Ajatukseni tulevasta ammatistani

1. Pienenä halusin tulla _____, koska _____
2. Nyt unelma-ammattini on _____
3. Kohdan 2 ammatti on unelma-ammattini, koska
 - Se liittyy harrastuksiini
 - Siinä tapaa ja pääsen tekemään työtä monien ihmisten kanssa
 - Siinä saa auttaa toisia ihmisiä
 - Siinä saa esiintyä paljon
 - Siinä saa työskennellä yksin
 - Siinä saa hyvän työpaikan, työllistyy hyvin
 - Siinä on hyvät etenemismahdollisuudet
 - Siinä saa paljon vastuuta
 - Siinä saa ratkoa ongelmia
 - Siinä tarvitaan teoreettista tietoa
 - Siinä tarvitaan hyvää kielitaitoa
 - Siinä tarvitaan taiteellista lahjakkuutta
 - Siinä saa tehdä käsillä töitä ja se on käytännönläheistä
 - Siinä saa johtaa muita ihmisiä
 - Siinä saa käyttää paljon tietokoneita
 - Siinä voin toimia yrittäjänä
 - Siinä saa paljon palkkaa
 - Se on tuttua työtä, koska vanhemmat/huoltajat/sukulaiset tekevät sitä työtä
 - En osaa sanoa, miksi se on unelma-ammattini

4. Perusopetuksen jälkeen
 - Menen lukioon
 - Menen ammatilliseen oppilaitokseen
 - Menen 10-luokalle
 - Menen töihin
 - Pidän väli vuoden
 - En tiedä mitä teen

5. **Kaikkein eniten** vaikutti päätökseeni (mitä perusopetuksen jälkeen)
 - Vanhemmat/huoltajat
 - Sisarukset
 - Kaverit
 - Opinto-ohjaaja
 - Opettaja
 - Tiedotusvälineet (esim. joku tv-ohjelma)
 - Oppilaitoksissa vierailu
 - TET- jakso
 - Taitaja 2006 tapahtumassa tammikuussa (Pirkkahalli)

6. **Toiseksi eniten** vaikutti päätökseeni (mitä perusopetuksen jälkeen)
 - Vanhemmat/huoltajat
 - Sisarukset
 - Kaverit
 - Opinto-ohjaaja
 - Opettaja
 - Tiedotusvälineet (esim. joku tv-ohjelma)
 - Oppilaitoksissa vierailu
 - TET- jakso
 - Taitaja 2006 tapahtumassa tammikuussa (Pirkkahalli)

7. **Kolmanneksi eniten** vaikutti päätökseeni (mitä perusopetuksen jälkeen)
 - Vanhemmat/huoltajat
 - Sisarukset
 - Kaverit
 - Opinto-ohjaaja
 - Opettaja
 - Tiedotusvälineet (esim. joku tv-ohjelma)
 - Oppilaitoksissa vierailu
 - TET- jakso
 - Taitaja 2006 tapahtumassa tammikuussa (Pirkkahalli)

C. Jatko-opinnot perusopetuksen jälkeen

1. Yhteishaussa valitsin 1. Sijalle
 - Lukion
 - Jonkin ammatillisen perustutkinnon
 - En hakenut mihinkään

2. Yhteishaussa valitsin 2. Sijalle
 - Lukion
 - Jokin ammatillisen perustutkinnon
 - En hakenut mihinkään

3. Yhteishaussa valitsin 3. Sijalle
 - Lukion
 - Jokin ammatillisen perustutkinnon
 - En hakenut mihinkään

Vastaa, jos valitsit 1. Sijalle lukion.

4. Valitsin 1. Sijalle lukion, koska
- Olin tehnyt päätöksen jo syksyllä tai aiemmin
 - Olen aina halunnut lukioon
 - Olen enempi lukijatyyppi kuin kädentaitaja
 - Haluan lisää aikaa miettiä, mille alalle suuntaudun
 - Vanhempani/huoltajani/sisarukseni/kaverini haluavat, että menen lukioon

Vastaa, jos valitsit 1. sijalle ammatillisen perustutkinnon

5. Valitsin ammatillisen perustutkinnon, koska
- Olin tehnyt päätökseni jo syksyllä tai aiemmin
 - Olen aina halunnut ammatilliseen koulutukseen
 - Olen enempi kädentaitaja kuin lukijatyyppi
 - Haluan nopeasti ammatin
 - Voin tehdä myös ylioppilastutkinnon samaan aikaan (kaksoistutkinto)
 - Vanhempani/huoltajani/sisarukseni/kaverini haluavat, että menen ammatilliseen koulutukseen

D. Taitaja -kilpailujen merkitys omassa koulutus- ja ammatinvalinnassa

1. Kun olin Taitaja-kilpailuissa
- Tein opettajan antamat ennakkotehtävät ja seurasin minua kiinnostavia lajeja
 - Kiersin ennakkoon valitsemani opinpolut
 - Kyselin minua kiinnostavista ammateista lajioppaalta
 - Kuljin kavereitten kanssa pitkin hallia, enkä juurikaan seurannut lajeja
 - Eipä paljon kiinnostanut koko tapahtuma
2. Taitaja-kilpailu auttoi minua päättämään, mille alalle lähden, koska
- Sain paikanpäällä seurata, mitä työtä ammatissa oikeasti tehdään
 - Sain tietoa, miten valitsemassani ammatissa työllistyy
 - Sain tietoa, mitä vaatimuksia työ edellyttää
 - Mielikuvani ammatista muuttui oikeanlaiseksi
 - Taitaja-kilpailu ei auttanut ammatin valinnassani
 - Eipä paljon kiinnostanut, olin vain kuluttamassa aikaa kavereitten kanssa
3. Taitaja-kilpailut mielestäni
- Antavat todenmukaisen kuvan eri ammateista
 - Auttavat siinä, kun mietin, minne menen perusopetuksen jälkeen
 - Auttavat valinnoissa, kun mietin minkä alan valitsen ammattikoulussa
 - Ovat ihan turhia

Kiitos vastauksista.